

Ana Geršak

Gregor Lozar: *Spačene*.

Spremna beseda: Robert Titan Feliks. Maribor: Založba Litera (Knjižna zbirka Piramida), 2009.

Novi časi terjajo nove okoliščine, te pa posledično ustvarjajo nov tip junakov: okrepijo se vrste posebnežev, poveča se število povzpetniških japijev, slave željnih egomanov in tistih, ki svoj primanjkljaj kompenzirajo na telesu drugega. Zgodbe Gregorja Lozarja se dogajajo v taktu logike sedanjosti, ki ekstreme ne le dopušča, temveč jih za svoje potrebe celo sama proizvaja, nasilno, mehanično, načrtno, s postopno deformacijo medčloveških odnosov, zreduciranih na daj-dam sistem, ki človeka, njegove želje, čustva in strahove povsem popredmeti. Ni pomembno, kakšen si, pomembno je, da si se pripravljen spremeniti, preoblikovati pod pogoji, ki ti jih določa okolje. Spremeni se! Ali bolje – *spači* se.

Naslov Lozarjevega kratkoproznega prvenca ne bi mogel biti bolje izbran: junaki osemnajstih "spačenk" se pačijo od smeha, naslade, groze, ugodja, strahu, perverzije, sovraštva, bolečine, občutka moči in podobnih silovitih čustev, ki jih naravnost silijo v schielevske ekspresionistične grimase. Njihova predimenzioniranost je odsev kontekstualne umestitve, zgodb, v katerih so se znašli, te pa so večinoma prenapete, ekstremne, tu in tam celo izkrivljene, kot bi jih avtor upogibal do skrajne meje, do tik pred zlomom, in preizkušal njihovo vzdržljivost. Priložnostni kanibalizem v *Užitni družbi* je samo metafora tržne logike, kjer je človek potrošni material: poješ, prebaviš, izvržeš. Avtor išče točko preobrata, trenutek, ko se je telo, v želji, da bi ugajalo, da bi bilo sprejeto, nesorazmerno skrčilo, upognilo, zvilo, deformiralo. Eni hujšajo (*Hujšanje*), drugi se spreminjajo v bičkarje (*Evglena*). Ponekod so rezultati takšnih pisateljskih akrobacij zelo dobri, drugod manj. Lozarjev pripovedovalec blesti, ko spleta anekdote ali nenavadne, zabavne ali groteskne, grenke ali sladke prigode, medtem ko mu večkrat spodrsne na spolzkem terenu angažiranih tekstov, v katerih želi smehu ali kritiki izpostaviti neko idejo, zaradi česar

zgodba ne more prosto dihati. Ideja sicer ostane, toda brez pripovednega jedra, kar je škoda, saj so začetni nastavki obetali veliko, izvedba pa ne izpolni začetnih pričakovanj.

Zgodbe pač prenesejo vse in še več, vendar redko brez posledic. Ena izmed teh je problem obsega: če zgodbo predolgo nateguješ, se razvleče. Lozarjevi domisleki so najučinkovitejši takrat, ko se zgostijo v kratko in jedrnato prigodo in pripovedni tok ne uhaja v slepe ulice oziroma avtor še lahko nadzoruje svoj humor, ki zna biti na dolgolistnih progah nekoliko preobilen in zato naporen. Na trenutke se namreč zdi, da je avtor izgubil nadzor nad zgodbo, ki se je potem prosto razlila v vse smeri, njeno razpuščenost pa poskušal prekriti z ne ravno posrečenimi komičnimi vložki oziroma kopičenjem dogodkov, pripetljajev, likov, podatkov, pripisov in opomb, ki nazadnje privedejo do čiste tautologije. Zrcaljene fraze se začnejo neutemeljeno ponavljati, bralec ne izve nič novega, poleg tega pa slogovno moteče izstopajo. Pripovedovalec občasno zaniha med narativnim in analitičnim diskurzom, zadnji je najočitnejši v "teznih" zgodbah *Solinar*, *Evglena* in *Boogie fish*, ki so nekakšna zmes satire, družbene kritike in priložnostnega moraliziranja. Lozarjeva literarno-kritiška žilica se razkrije v metafizijskih vložkih, kjer pripovedovalec zgodbi ne dovoli, da bi sama zadihala s polnimi pljuči, ampak ji podtika opombe, ki naj bi pripoved prevettrile, a jo v resnici le obtežijo: "Nahajamo se v samem temelju Taylorjeve shize, v njegovi najgloblji in najbolj nepremostljivi bolečini. Tukaj sovпада njegova največja želja, narediti popolno družbo – stroj, z njegovim največjim strahom, narediti popolnega človeka – stroj." (*Boogie fish*.) Pretirana razlagalnost na trenutke zmoti tudi delovanje likov, ki zato ne morejo več biti dosledni oziroma zvesti svoji vlogi, njihova dejanja pa izgubijo vsako verjetno motivacijo. Tako v *Evgleni* pripovedovalec najprej prizna, da ni biolog, že na naslednji strani pa začne opisovati evgleno ("morda je prav, da povem nekaj o tem stvoru"), tega "fascinantnega" enoceličnega bipatritskega bičkarja, ki se lahko prehranjuje avtotrofno ali heterotrofno. Andraževa mutacija v evgleno se zgodi prenačljeno in nekako ni v skladu z začetno karakterizacijo lika. Na trenutke se zato zdi, da je avtor izgubil nadzor nad junakom, zaradi česar mu mora v tekstu naknadno pripisovati takšne in drugačne lastnosti, kot bi si pripovedovalec sproti izmišljal, kaj mora še povedati (je nadpovprečno uspešen – ženske ga imajo rade – opusti študij – hitro obogati – piše odlične antišportne komentarje, kar sploh nima vpliva na potek zgodbe – hoče postati evglena), končni rezultat pa je, kljub zanimivi ideji, precej nerodno izpeljan.

Nasprotno se v najboljših zgodbah Lozarjev smisel za humor lepo prilega ironičnim preobratom v življenju mestnih posebnikov, na primer Grizlija, ki se iz dobrodušnega debeluha spremeni v hladnega, brezobzirnega mišičnjaka, tako obsedenega s telesno kondicijo, da po umoru partnerke ne začuti ničesar – razen strahu, da bi se znova zredil: “Ausšvic. In ja, fitness ga osvobaja” (*Hujšanje*). Grizli se želi le prilagoditi potrebam sodobne družbe, ki mu določa, da mora ustrezati merilom, če želi, da bi ga ljudje imeli radi. Za ljubezen naredi vse: preoblikuje svoje telo, skupaj z maščobo pa hlapijo tudi njegova čustva. Cena, ki jo plača družbi, je absolutno previsoka, izkupiček pa klavrn. *Šaljivcu* Francu se zgodi realizirana metafora, ki je posledica zamenjave realnosti z odrsko (gledališko) fikcijo: tako dolgo namreč igra komedijo razžaljenega soproga, ki grozi, da se bo ubil, da ga potem čisto zares pokonča njegov lastni čut za melodramatično. Podobno ironično, čeprav manj groteskno usodo doživi bogataški egoman *Našega lova* – medtem ko ga vročično obdeluje razigrana mladoletnica (z vrvjo ga priveže k postelji in povsem zaslužnji), mu njeni kompanjoni iz stanovanja odnesejo vse armanije in cerrutije in sonyje. Avtorjeva hudomušnost doživi svojevrsten vrhunec v zabavni, spominsko obarvani prigodi o *Tranzicijskem junaku*, v kateri se refleksija o prehodu iz socialističnega v kapitalistični sistem na začetku devetdesetih let prejšnjega stoletja posrečeno spoji z ustanovitvijo prvega lokalnega karate kluba. Naštete zgodbe odlikuje domiselnost, zgoščenost in predvsem jasno začrtana narativna linija, ki sledi enemu samemu središčnemu problemu. Ni več kopičenja, ni več nepotrebnih stranpoti: tu ima vsaka malenkost svojo vlogo in pomen, končni preobrati pa bralca zares prijetno presenetijo z izvirnostjo in svežino. Na trenutke še zmeraj zmoti le avtorjev jezik, ki se želi preočitno približati kramljajočemu uličnemu žargonu (“Ne, nisi osamljen. Danes ne. Strto srce imaš, a ne da? Pa ja nisi kje doživel infarkta? Je tvoje zamaščeno srce vendarle odpovedalo /.../? Ne, ni to, a ne, da ne? Metaforično je. Ljubezen ti ga je strla, ne špeh.”), ki pa ne zaživi v vsakem kontekstu in dogajanje za hip zaniha v banalnost.

Na začetku *Spačenih* stoji citat Salmana Rushdija, ki si ga velja zapomniti: “Tvoja težava je, da o vsakdanjosti še vedno razmišljaš, kot da je vsakdanja.” Vsakdanjost *Spačenih* je preveč bizarna, da bi bila zares vsakdanja, na trenutke pa vendarle preveč prozaična, da bi bila izredna. Avtor ima smisel za iskanje (ali izmišljanje) zanimivih, nenavadnih prigod, žal pa se mu neredko zatakne pri obdelavi sižeja. Marsikatera zgodba “s potencialom” se tako lahko razvleče, da se rdeča nit skoraj povsem izgubi, zato nekaterim besedilom (predvsem *Evgleni* in *Boogie fishu*) ne bi škodilo nekaj vsebinskega čiščenja. Nekako v slogu pregovora – “manj je več”.